

Nacrt (26.10.2009.)

**Univerzalni periodični pregled o stanju ljudskih prava
u Bosni i Hercegovini**

Sarajevo, oktobar 2009. godine

NAPOMENA:

svoje sugestije i prijedloge na Nacrt Univerzalnog periodičnog pregleda o stanju ljudskih prava u BiH, možete dostaviti na sljedeću mail adresu: ljudprav@mhrr.gov.ba, na način da ćete se pozvati na poglavlje na koje se ista odnosi.

SADRŽAJ

I - Uvod	3
II. OSNOVNI PRAVNI OKVIR ZA UNAPRJEĐENJE I ZAŠTITU LJUDSKIH PRAVA... 3	3
A1. Ustavi i ljudska prava u Bosni i Hercegovini.....	3
A2. Pravni propisi od značaja za zaštitu ljudskih prava i međunarodne obaveze.....	4
A3. Odnos međunarodnog i unutrašnjeg prava.....	7
A4. Provođenje odluka međunarodnih tijela.....	8
III – INSTITUCIJE ZA ZAŠTITU LJUDSKIH PRAVA.....	8
B1. Nezavisnost sudova i pravo na sudsku zaštitu.....	8
B2. Institucije za zaštitu ljudskih prava	9
IV – UNAPRJEĐENJE I ZAŠTITA LJUDSKIH PRAVA U BIH - IMPLEMENTACIJA ...	10
C1. Prava pripadnika nacionalnih manjina s posebnim osvrtom na položaj Roma	10
C2. Prava djeteta	11
C3. Zabrana diskriminacije	12
C4. Saradnja s NVO sektorom u BiH	13
C5. Rodna ravnopravnost i prava seksualnih i rodnih manjina.....	14
C6. Borba protiv trgovine ljudima	1514
C7. Zaštita prava osoba s invaliditetom	15
C8. Sloboda mišljenja i izražavanja	16
C9. Sloboda udruživanja i mirnog okupljanja.....	18
C10. Korupcija i ljudska prava.....	19
C11. Izbjeglice i raseljene osobe.....	20
C12. Izbjeglice u Bosni i Hercegovini	21
V-POSVEĆENOST BIH PROMOCIJI I ZAŠTITI LJUDSKIH PRAVA	22

Broj: _____/09
Sarajevo, ___ novembra 2009. godine

U skladu s Općim smjernicama za pripremu informacija u okviru mehanizma Univerzalnog periodičnog pregleda, koji se zasniva na rezoluciji Vijeća za ljudska prava 5/1, od 18. juna 2007. godine., Vijeće ministara Bosne i Hercegovine na sjednici održanoj ___ 2009. godine, usvojilo je

Univerzalni periodični pregled o stanju ljudskih prava u Bosni i Hercegovini

I - Uvod

1. Ovaj Izvještaj Bosne i Hercegovine je pripremljen u skladu s Općim smjernicama za pripremu informacija u okviru mehanizma Univerzalnog periodičnog pregleda, koji se zasniva na rezoluciji Vijeća za ljudska prava 5/1, od 18. juna 2007. godine.

2. Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice Bosne i Hercegovine u skladu s članom 12. Zakona o ministarstvima i drugim organima uprave BiH, shodno Općim smjernicama, u pripremi i izradi pomenutog izvještaja je kroz učešće većeg broja državnih i entitetskih institucija, predstavnika civilnog društva, nevladinih organizacija i udruženja, koje se neposrednije bave zaštitom ljudskih prava i osnovnih sloboda prikupilo različite izvještaje, analize i informacije i preporuke u cilju cjelovite prezentacije stanja ljudskih prava u Bosni i Hercegovini.¹ Također je pripremljeni nacrt teksta Univerzalnog periodičnog pregleda koji je predstavljen u okviru javne rasprave širem broju učesnika iz vladinog i nevladinog sektora.

II. OSNOVNI PRAVNI OKVIR ZA UNAPRJEĐENJE I ZAŠTITU LJUDSKIH PRAVA

A1. Ustavi i ljudska prava u Bosni i Hercegovini

3. Bosna i Hercegovina se obavezala da će osigurati ostvarenje najvišeg nivoa zaštite međunarodno priznatih ljudskih prava i osnovnih sloboda. Članom II Ustava BiH utvrđeno je da će se prava i slobode predviđene Evropskom konvencijom o zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda i pratećim protokolima direktno primjenjivati u pravnom sistemu Bosne i Hercegovine, te je istima dat prioritet nad ostalim domaćim pozitivno-pravnim propisima.² Polazeći od Ustava Bosne i Hercegovine primat ljudskih prava također je osiguran i u ustavima entiteta, Statutom Brčko distrikta, i u ustavima 10 kantona u Federaciji BiH. Iako sadašnji Ustav BiH garantuje osnovna ljudska prava i slobode treba napomenuti da postojeća ograničenja samo u pojedinim odredbama Ustava bh. vlasti nastoje uskladiti s Evropskom konvencijom o ljudskim pravima i osnovnim slobodama i Međunarodnim paktom o građanskim i političkim pravima, te s Prvim i Drugim fakultativnim protokolom.

¹ Odražano je više sastanaka s predstavnicima civilnog društva u BiH, 25. februar 2009., Helsinški komiteta za ljudska prava, ICVA, Centar „Žene i društvo“, sastanak 21 aprila '09., sa predstavnicima NVO sektora u BiH. (pozvano 39 predstavnika). Uz podršku Švicarske ambasade u BiH održana je Radionica 08. juna '09. godine, na kojoj su izlagana iskustva Švicarske na izradi UPR-a i predložene teme za izradu UPR-a BiH.

² 2. Članom II. stav 3. Ustava Bosna i Hercegovine, utvrđen je katalog ljudskih prava koji uključuje slijedeća prava zagarantovana međunarodno priznatim dokumentima: pravo na život, pravo osoba da ne budu podvrgnute mučenju niti nečovječnom ili ponižavajućem tretmanu ili kazni, pravo osoba da ne budu držane u ropstvu ili potčinjenosti, ili na prisilnom ili obveznom radu, pravo na ličnu slobodu i sigurnost, pravo na pravično saslušanje u građanskim i krivičnim stvarima i druga prava u vezi s krivičnim postupkom, pravo na privatni i obiteljski život, dom i prepisku, slobodu misli, savjesti i vjere, slobodu izražavanja, slobodu mirnog okupljanja i slobodu udruživanja s drugima, pravo na brak i zasnivanje obitelji, pravo na imovinu, pravo na obrazovanje, pravo na slobodu kretanja i prebivališta.

4. U proteklom periodu, u odnosu na već dostavljene izvještaje, kako inicijalne tako i periodične, UN komitetima u oblasti zaštite ljudskih prava, ocjenjujući sadašnje stanje ljudskih prava vidljivo je poboljšanje koje se odnosi na bolju zaštitu prava: izbjeglih i raseljenih osoba, osoba s invaliditetom, djece, žena, posebno žrtava nasilja i trgovine ljudima, stranaca po supsidijarnom zaštitom, azilanata, pripadnika nacionalnih manjina, posebno prava Roma, prava na informisanje, vjerskih sloboda. Treba ipak naglasiti da iako postoje određeni izazovi za nadležne bh. vlasti u pogledu osiguravanja potrebnih finansijskih resursa za reformisani pristup u pojedinim oblastima zaštite ljudskih prava, kao što je djelotvorniji rad pravosuđa i bolja koordinacija službi za provedbu zakona, te naročito ubrzanije provođenja aktivnosti koje se odnose na reformu socijalnog sektora (borbe protiv siromaštva), odnosno uspostavljanje održivog sistema pomoći nezaposlenim osobama i ubrzanijeg zapošljavanja, dalje reforme u oblasti obrazovanja, problemi u boljoj zaštiti okoliša –prirodnih resursa i njihovom pristupu, činjenica je da je u svim oblastima potrebna dodatna harmonizacija zakonskog okvira, posebno u skladu s Revidiranom evropskom socijalnom poveljom (ratifikacija-stupila na snagu 15.09.2008.g.), Međunarodnim paktom o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima (sukcesija 01.09.1993.g.) i Međunarodnom konvencijom o zaštiti prava svih radnika migranata i članova njihove porodice (pristupanje 13.12.1996.g.) kojih je članica Bosna i Hercegovina.

5. Radi predstavljanja stanja ljudskih prava u Bosni i Hercegovini treba istaći i najvažnije političke probleme koji se odnose na nastojanja bh. vlasti da pronađu ne samo odgovarajuća pravna rješenja u bh. zakonima već i adekvatne mehanizme implementacije pozitivno-pravnih propisa jer je su izuzetno snažni postratni i tranzicijski ekonomski izazovi i politički problemi koji se prije svega odnose na reformu ustavnog okvira i razvoj Bosne i Hercegovine

A2. Pravni propisi od značaja za zaštitu ljudskih prava i međunarodne obaveze

6. Unaprjeđenje zakonodavnog okvira u oblasti zaštite pojedinih ljudskih prava i sloboda u BiH posebno je vidljivo posljednjih godina u pogledu poboljšanja zaštite ljudskih prava gore pobrojanih ranjivih grupa bh. stanovništva za koje su u proteklom periodu u mnogim sektorima usvojena i inovirana zakonska i pravna rješenja bez obzira na teškoće u procesu usklađivanja bh. zakona s međunarodnim pravnim standardima. Treba posebno naglasiti da je u BiH usvojena jedinstvena metodologija donošenja zakona koja podrazumijeva da se kod pripreme svih novih bh. zakona obavezno u toku donošenja utvrđuje stepen usklađenosti s međunarodnim pravnim izvorima kojih je članica Bosna i Hercegovina. U odnosu na ranije zakone bh. pravni okvir koji se odnosi na zaštitu ljudskih prava pojedinih ranjivih kategorija u BiH značajno je unaprijeđen a posebno u pojedinim sektorima zaštite čime se praktično u kontinuitetu unaprjeđuje pravni mehanizam zaštite ljudskih prava i sloboda.

7. Kada su u pitanju **prava raseljenih osoba i izbjeglica** u cilju osiguravanja njihovog održivog povratka, pored Zakona o izbjeglicama iz BiH i raseljenim osobama u Bosni i Hercegovini, doneseni su i entitetski zakoni koji su u potpunosti harmonizirani s Konvencijom o statusu izbjeglica iz 1951.g. i Protokolom o statusu izbjeglica iz 1967.g. koje je Bosna i Hercegovina prihvatila sukcesijom 1. septembra 1993. godine, čime je ostvaren odgovarajući pravni mehanizam kojima se osiguravaju jednaka prava i zaštita raseljenim osobama i izbjeglicama u BiH uključujući i izbjeglice - strane državljane.

8. Treba također posebno naglasiti da je u pogledu unaprjeđenja zaštite **nacionalnih manjina** donesen Zakon o zaštiti prava pripadnika nacionalnih manjina BiH kao i zakoni o zaštiti prava manjina u entitetima koji su također usaglašeni s Međunarodnom konvencijom o ukidanju svih oblika rasne diskriminacije, koje je postala članicom i Bosna i Hercegovina

sukcesijom od 16. jula 1993.g. kao i s Evropskom Okvirnom konvencijom o zaštiti nacionalnih manjina, koja se primjenjuje u BiH od 1. jula 2001.g. Trenutno je u BiH u toku postupak ratifikacije Evropske povelje za regionalne jezike i jezike manjina. Bosna i Hercegovina je potpisala i Deklaraciju o pristupanju „Dekadi Romskog uključenja 2005-2015. godine“.

9. U cilju boljeg osiguravanja slobode misli, savjesti i vjeroispovjesti Bosna i Hercegovina je također donijela **Zakon o slobodi vjere i pravnom položaju crkava i vjerskih zajednica u BiH** kojim se garantuje ravnopravan položaj crkava i vjerskih zajednica, te u cilju regulisanja međusobnih odnosa sa vjerskim zajednicama i crkvama preduzela aktivnosti poput usaglašavanja **Osnovnog ugovora između BiH i Svete Stolice** koji je potpisan aprila mjeseca 2006. godine i Dodatnog protokola na osnovni ugovor potpisan septembra mjeseca 2006. godine, zatim Osnovnog ugovora između BiH sa Srpskom pravoslavnom crkvom potpisan 2007. godine, a ratifikovan 2008. godine, a očekuje se i potpisivanje sličnog sporazuma sa Islamskom vjerskom zajednicom u Bosni i Hercegovini. Svi ovi ugovori su usaglašeni prije svega s Evropskom konvencijom o ljudskim pravima i slobodama i pratećim protokolima, ali i s Međunarodnim paktom o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima koji se primjenjuje od 1. septembra 1993. godine.

10. **Zakonom o ravnopravnosti spolova BiH** osigurava se formalno jednak pristup pravima žena i muškaraca u skladu s međunarodnim standardima, a zakonima o zaštiti od nasilja u porodici u entitetima doprinosi se sveobuhvatnijoj zaštiti ranjivih kategorija – žena i djece od nasilja u kući. Pored ovih zakonskih projekata također je vrijedno spomenuti izradu strateških i planskih dokumenata kojima se želi u praksi osigurati efikasnije sprječavanje diskriminacije, posebno žena, tako da je u Bosni i Hercegovini usvojeno više strateških dokumenata: Gender akcioni plan BiH za period 2006-2012, Državni Akcioni plan za suzbijanje porodičnog nasilja, Državni akcioni plana za suzbijanje trgovine ljudima i ilegalne migracije 2008-2012, Pravila o zaštiti žrtava trgovine ljudima i svjedoka žrtava trgovine ljudima državljana BiH i Pravilnik o zaštiti stranih žrtava trgovine ljudima. Ovi zakoni, kao i navedeni planovi, usklađeni su s Konvencijom o ukidanju svih oblika diskriminacije žena, koja se primjenjuje u BiH od 1. septembra 1993. godine i Opcionim protokolom uz Konvenciju o ukidanju svih oblika diskriminacije žena koji se primjenjuje u BiH od 4. septembra 2002. godine i direktivama VE koje se odnose na rodnu ravnopravnost utvrđenu i Protokolom za sprječavanje, zaustavljanje i kažnjavanje trgovine ljudima, naročito ženama i djecom, kojim se dopunjuje Konvencija UN protiv transnacionalnog organiziranog kriminala, ratificirana marta 2002. godine i Evropska konvencija o akciji protiv trgovine ljudima, ratificirana 2006. godine. Kao poseban segment zaštite bh. vlasti su prihvatile i ranije ratificirale Konvenciju o pravima djece, preuzeta sukcesijom od 01. septembra 1993. godine i Opcione protokole koji se odnose na prodaju djece, dječiju prostituciju i pornografiju i na uključenost djece u oružane sukobe, ratifikovani u septembru i martu 2002. godine.

11. U cilju zaštite žrtava rata u BiH, a posebno porodica nestalih osoba, donesen je Zakon o nestalim osobama BiH na osnovu kojeg je uspostavljen Institut za nestale osobe BiH kao nezavisna stručna institucija zadužena za traženje nestalih osoba u Bosni i Hercegovini u kojoj značajnu ulogu imaju i predstavnici porodica nestalih osoba čiji rad je organizovan u okviru Savjetodavnog odbora koji je uspostavljen u okviru Instituta za nestale osobe BiH. Procesuiranje predmeta ratnih zločina je mehanizam putem kojeg se utvrđuje odgovornost pojedinaca za kršenja ljudskih prava i međunarodnog humanitarnog prava. Ovaj mehanizam uspostavljen u okviru Instituta za nestale osobe BiH osigurava i utvrđuje forenzičku/sudsku istinu kako bi se osigurala pravda za žrtve i uspostavila kultura kažnjavanja onih koji su

prekršili zakon. Odgovarajuća pravna regulativa je ključna za procesuiranje ratnih zločina, odnosno za istraživanje problema nestalih osoba u Bosni i Hercegovini.

Pored zakona koji su doneseni u oblasti zaštite civilnih žrtava rata u entitetima i Brčko distriktu koje je potrebno harmonizirati prema popreporuci UN komiteta zbog čega je važno naglasiti da je Vijeće ministara je na 87. sjednici održanoj 14.05.2009. godine usvojilo zaključak kojim je podržana inicijativa da se na bazi Strategije za reformu sektora pravde izradi i Strategija na polju tranzicijske pravde u Bosni i Hercegovini kojom bi se značajno unaprijedilo stanje i zaštita žrtava rata u Bosni i Hercegovini.

12. Zakonom o Instituciji **Ombudsmena za ljudska prava BiH**, odnosno donošenjem akta o njihovoj unutrašnjoj organizaciji u okviru ove najznačajnije institucije uspostavljeni su posebni odjeli za praćenje ostvarivanja prava djece, prava osoba s invaliditetom, prava nacionalnih, vjerskih i dr. manjina i nadgledanje stanja u Kazneno-popravnim zavodima i zatvorima.

13. Posebno treba istaći da je na nivou Bosne i Hercegovine stupanjem na snagu **Zakon o zabrani diskriminacije u BiH** uspostavljen jedinstven pravni mehanizam za sprječavanje diskriminacije koji sadrži sveobuhvatne antidiskriminacijske norme i predstavlja opći okvir za zaštitu ljudskih prava. Također je važno napomenuti da je u toku i donošenje Zakona o zabrani rada svih fašističkih i neofašističkih organizacija i upotrebi njihovih simbola u BiH čime se praktično uspostavlja krovni mehanizam za suzbijanje i najtežih oblika rasne diskriminacije u BiH, širenja govora mržnje i drugih oblika netrpeljivosti.

14. Pravo na slobodu mišljenja i izražavanja garantuje se pored **Ustava BiH, Ustavom Federacije BiH**, član 2(1), **Ustavom Republike Srpske** u članovima 25, 26. i 27, **ustavima kantona FBiH, a preciznije je formulisano Zakonom o slobodi pristupa informacijama u BiH** usvojenim 2001. godine, entitetskim zakonima o slobodnom pristupu informacijama i **Zakonom o zaštiti od klevete**, usvojenim 2002. godine, kojim je dekriminizirana kleveta i ukinut tzv. verbalni delikt, **Zakonom o komunikacijama BiH**, /donesen 2003. godine/ koji uređuje oblast komunikacija, uključujući oblast emitovanja (elektronski mediji) i telekomunikacija i omogućava najviši stepen poštovanja sloboda zagwarantovanih međunarodnim i domaćim pozitivnim propisima, posebno u dijelu koji se odnosi na slobodu izražavanja, **Zakonom o osnovama javnog RTV sistema i javnom RTV servisu BiH**, jedinstvenim zakonom na nivou BiH, kojim je uređena djelatnost javnog radio-televizijskog sistema u BiH. Članom 10. zakona nametnuta je obaveza za emitere da poštuju pravila i propise Regulatorne agencije za komunikacije BiH (RAK).

Svi ovi zakoni odražavaju najviše svjetske standarde poštivanja prava na slobodu mišljenja i izražavanja, garantuju slobodan, objektivan i demokratski rad medija, bez bilo kakvih pritisaka (političkih, ekonomskih, vlasničkih) na novinare i uređivačku politiku.

15. Bosna i Hercegovina je članica i potpisnica velikog broja međunarodnih ugovora među kojima treba posebno spomenuti i UN Konvenciju protiv mučenja i drugih okrutnih, neljudskih ili ponižavajućih postupaka ili kažnjavanja, preuzetu sukcesijom septembra 1993. godine kao i Evropsku konvenciju o zaštiti od mučenja i nehumanog ili ponižavajućeg postupka ili kažnjavanja koja je stupila na snagu 01. novembra 2002. godine. Reforma krivičnog zakonodavstva započeta je usvajanjem krivičnog zakonodavstva u Federaciji BiH (1998. godine), i u RS (2000. godine) i u Brčko distriktu BiH (2001. godine). Sveobuhvatniji pristup zauzet je 2002. godine kada su započeti procesi usvajanja zakona za sve nivoe vlasti ali je ovaj proces prvenstveno okončan uz zalaganje OHR-a jer je Visoki predstavnik 2003. godine nametnuo Krivični zakon BiH i Zakon o krivičnom postupku BiH, što je bio nužan

potez zbog stvaranja uslova za početak rada Suda Bosne i Hercegovine. Krivični zakon Bosne i Hercegovine³ u značajnoj mjeri je reformisan. Ovaj zakon donosi novi reformisani pravni okvir koji je u najvećoj mjeri usklađen sa međunarodnim standardima zaštite osnovnih ljudskih prava i sloboda. Krivični zakon Bosne i Hercegovine u glavi XVII. utvrdio je Krivična djela protiv čovječnosti i vrijednosti zaštićenih međunarodnim pravom u okviru sljedećih krivičnih djela : čl. 171. Genocid; 172. Zločini protiv čovječnosti; 173. Ratni zločin protiv civilnog stanovništva; 174. Ratni zločin protiv ranjenika i bolesnika; 175. Ratni zločin protiv ratnih zarobljenika; 176. Organiziranje grupe ljudi i podstrekavanje na učinjenje krivičnih djela genocida, zločina protiv čovječnosti i ratnih zločina; 177. Protupravno ubijanje i ranjavanje neprijatelja; 178. Protupravno oduzimanje stvari od ubijenih i ranjenih na ratištu; 179. Povrede zakona ili običaja rata; 180. Individualna krivična odgovornost ; 182. Neopravdano odgađanje povratka ratnih zarobljenika. **Zakoni o krivičnom postupku Bosne i Hercegovine, FBiH, RS i BD**⁴ u kojima se posebna novina u odnosu na ranije važeći zakon odnosi se na institute „ukidanje istražnog sudije u krivičnom postupku (čl. 229)“, te izjašnjenje o krivici (čl. 230), i posebno na „pregovaranje o krivici (čl. 231.) kao i uvođenje mogućnost korištenja „posebnih istražnih radnji“ koje se predviđaju samo za djela za koja se može izreći kazna zatvora do tri (3) godine ili teža kazna.

Policajcima i tužilaštvu omogućava se korištenje prikrivenih istražitelja, praćenje ili snimanje i dr. istražne radnje kako bi se olakšano dokazalo izvršnje ovog krivičnog djela.

U skladu sa Zakonom o krivičnom postupku Bosne i Hercegovine, entiteta, i Brčko Distrikta BiH tužilaštva mogu preduzimati posebne istražne radnje za Krivična djela protiv čovječnosti i vrijednosti zaštićenih međunarodnim pravom jer je visima zapriječenih kazni iznad određenog minimuma.

Zakon o zaštiti svjedoka pod prijetnjom i ugroženih svjedoka⁵

Ovim zakonom uređuju se mjere koje osiguravaju zaštitu svjedoka pod prijetnjom i ugroženih svjedoka u krivičnim postupcima koje vodi Sud Bosne i Hercegovine ili Glavni tužitelj Bosne i Hercegovine. Zakon daje definiciju svjedoka pod prijetnjom, ugroženog svjedoka, zaštićenog svjedoka. Sud odlučuje o zaštiti svjedoka. Iste zakone su također donijeli i entiteti i Brčko distrikt.

16. Treba također spomenuti i Konvenciju o ljudskim pravima, biomedicini i dostojanstvu ljudske ličnosti, koja je ratifikovana 2007. godine i započeti proces usaglašavanja zakona koji uređuje zdravstvenu zaštitu koja je u nadležnosti entiteta.

A3. Odnos međunarodnog i unutrašnjeg prava

17. Standardi UN konvencija koje je BiH ratifikovala, a posebno Evropska konvencija za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda, kojim se garantuje očuvanje i ostvarenje ljudskih prava i osnovnih sloboda, inkorporisani su u Ustav BiH i imaju prioritet nad svim drugim zakonima. Dakle, da se zaključiti da je BiH opredijeljena za proces usklađivanja domaćeg zakonodavstva sa evropskim i međunarodnim pravnim propisima u cilju razvoja demokratskih institucija i civilnog društva, te bržeg uključenja u evropske integracione procese. BiH je izradila Studiju usaglašenosti/kompatibilnosti zakonodavstva BiH sa odredbama Evropske konvencije, koja je apostrofirala problematične dijelove domaćeg zakonodavstva koji nisu u saglasnosti sa odredbama navedene konvencije te u skladu s

³ Krivični zakon BiH ("Službeni glasnik BiH" broj 3/03, 32/03, 37/03, 54/04, 61/04, 30/05, 53/06, 55/06, 32/07)

⁴ Zakon o krivičnom postupku ("Službeni glasnik BiH" broj 3/03)

Zakon o krivičnom postupku Federacije Bosne i Hercegovine (Službene novine FBiH», broj 35/03)

Zakon o krivičnom postupku Republike Srpske («Službeni glasnik RS», broj 49/03)

Zakon o krivičnom postupku Brčko Distrikta BiH («Službeni glasnik BD», broj 10/03)

⁵ Zakon o zaštiti svjedoka pod prijetnjom i ugroženih svjedoka ("Službeni glasnik BiH" broj 3/03)

napredovanjem procesa evropskog pridruživanja Bosne i Hercegovine teče i proces usaglašavanja bh. zakona s evropskim *acquis communautaire*.

A4. Provođenje odluka međunarodnih tijela

18. Bosna i Hercegovina je ustanovila **Ured zastupnika/agenta pred Evropskim sudom za ljudska prava** nakon prijema BiH u Vijeće Evrope. Odluke Evropskog suda za ljudska prava protiv BiH, kao tužene strane, većim dijelom su se odnosile na staru deviznu štednju i sporove iz radnih odnosa. U pogledu izvršavanja dosadašnjih odluka ovog evropskog suda postoji izazov u pogledu implementacije pojedinih odluka Evropskog suda koji najčešće nisu pravne već finansijske prirode.

III – INSTITUCIJE ZA ZAŠTITU LJUDSKIH PRAVA

B1. Nezavisnost sudova i pravo na sudsku zaštitu

19. Najsnažnija reforma praktično je realizirana u oblasti pravosuđa. Sudski sistem u Bosni i Hercegovini prati administrativnu podjelu BiH, tako su na nivou BiH uspostavljeni Ustavni sud Bosne i Hercegovine i Sud Bosne i Hercegovine. Ustavni sud BiH je jedini nadležan, apelacioni sud, da odlučuje o bilo kojem sporu koji se javlja po Ustavu BiH između dva entiteta, ili između BiH i jednog ili oba entiteta, te između institucija BiH, o pozitivnom ili negativnom sukobu nadležnosti, kao i o bilo kojem drugom sporu koji se može pojaviti u odnosu između državnih i entitetskih struktura vlasti, odnosno institucija BiH.

20. Nezavisnost suda je osigurana kroz imenovanje sudija, a funkcija sudija je nespojiva s bilo kojom političkom funkcijom. U okviru suda egzistiraju tri odjela i to: Krivični, Upravni i Apelacioni odjel. Sud je nadležan da zauzima konačan i obavezujući stav u vezi s provođenjem zakona države i međunarodnih ugovora na zahtjev bilo kojeg suda entiteta ili bilo kojeg suda Brčko Distrikta kojemu je povjereno provođenje zakona države. Sudsku vlast u Federaciji BiH vrše sudovi Federacije BiH, 10 kantonalnih sudova i 28 općinski sudova. Federalni sudovi su Ustavni sud Federacije BiH i Vrhovni sud. Sudska vlast Federacije BiH je samostalna i nezavisna. Sudovi osiguravaju jednak položaj svim stranama u sudskim postupcima. Vrhovni sud F BiH ima građansko, krivično i upravno odjeljenje. Sudsku vlast u kantonima vrše kantonalni i općinski sudovi koji su uspostavljeni na osnovu ustava kantona. U RS-u funkcionišu sljedeći sudovi: Vrhovni sud RS-a koji se sastoji od građanskog, krivičnog i upravnog odjeljenja, 5 okružnih sudova i 19 osnovnih sudova. Zakonom o izmjenama Zakona o sudovima RS-a, uspostavljeno je novih osam okružno privrednih sudova i jedan viši privredni sud. Entitetski ustavni sudovi nadležni su da cijene ustavnost zakona, odnosno njihovu usklađenost s ustavima entiteta. Ovi sudovi nemaju apelacionu nadležnost, kao što je to slučaj sa Ustavnim sudom BiH. Kao sudovi posebne nadležnosti u BiH su do početka decembra 2006. godine, postojali sudovi za prekršaje, čiju funkciju su u FBiH preuzela novoformirana prekršajna odjeljenja općinskih sudova, a u RS-u osnovnih sudova. Kao drugostepeni sudovi u Federaciji određeni su kantonalni sudovi, a u RS-u okružni sudovi. Zakonom o sudovima Brčko distrikta BiH, uspostavljeni su Osnovni i Apelacioni sud. Osnovni sud je nadležan za rješavanje krivičnih, prekršajnih, privrednih, građanskih i upravnih predmeta u prvostepenom postupku. Apelacioni sud je nadležan odlučivati o redovnim pravnim lijekovima izjavljenim na odluke Osnovnog suda Brčko distrikta BiH i vanrednim pravnim lijekovima na pravosnažne sudske odluke.

21. Posebnu ulogu u sudskom sistemu BiH ima Visoko sudsko i tužilačko vijeće BiH, formirano na osnovu Zakona o Visokom sudskom i tužilačkom vijeću BiH. Vijeće je samostalan organ BiH i ima svojstvo pravnog lica, koje pored ostalih dužnosti osigurava izbor

sudija i tužilaca redovnih sudova u BiH, nezavisnost i samostalnost sudova i sudija u BiH. Funkcionalan pravosudni sistem se zasniva na četiri ključna principa, i to na nezavisnosti, odgovornosti, efikasnosti i kvalitetu. Izbor sudija i tužilaca u BiH (osim izbora sudija u Ustavni sud BiH) reguliran je Zakonom o visokom sudskom i tužilačkom vijeću Bosne i Hercegovine. Dakle ne postoji nezavisno tijelo za kontrolu izbora sudija u Ustavni sud BiH. Pravosudna komisija Brčko Distrikta BiH osnovana je u cilju uspostavljanja nezavisnog i nepristrasnog sudstva i tužilaštva, osigurava samostalnost i stručnost u obavljanju sudijske i tužilačke funkcije. Kao još jedan vid garancije nepristrasnosti suda, u procesnim zakonima u BiH, predstavlja i mogućnost izuzeća sudija iz postupka i to iz više razloga.

22. Pristup svim sudovima je osiguran građanima Bosne i Hercegovine u skladu s mjesnom i teritorijalnom nadležnošću u entitetima i Brčko Distriktu. Ustavni sud BiH je najviša nacionalna sudska instanca koja garantuje zaštitu ljudskih prava i sloboda u BiH pred kojim građani Bosne i Hercegovine mogu podnijeti apelaciju za povredu ljudskih prava i sloboda utvrđenih Ustavom BiH i međunarodnim standardima koja se podnosi protiv pojedinačnih akata ili radnji državnih organa ili organizacija kojim su povjerena javna ovlaštenja. Ustavni sud BiH, u cilju zaštite ljudskih prava, u potpunosti primjenjuje prihvaćene principe Evropskog suda za ljudska prava.

Sud BiH (državni) je osnovan Zakonom o Sudu BiH kojim je utvrđena njegova krivična, upravna i apelaciona nadležnost, a sačinjava ga 15 sudija i nadležan je da rješava predmete koji se odnose na nadležnost državnih institucija.

Po pitanju prava na žalbu potrebno je istaći da je to pravo u BiH osigurano kroz dvostepenost postupaka, a pod nekim posebnim uslovima dopuštena je i trostepenost o odlučivanju. Krivično zakonodavstvo BiH štiti ustavom garantovana prava i slobode građana i onemogućavanje ili ograničavanje uživanje garantovanih sloboda utvrđuje kao krivično djelo. Pored ostalog, pravo na sudsku zaštitu predviđa i pravo na pravično suđenje, pravo na efikasnost suda, pravo na žalbu, pravo na odštetu i sl.

B2. Institucije za zaštitu ljudskih prava

23. Osnovni domaći mehanizmi za zaštitu ljudskih prava su: Institucija Ombudsmena za ljudska prava BiH, Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice Bosne i Hercegovine, komisije i odbori koji se bave pitanjima ljudskih prava a uspostavljene su u okviru Parlamentarne skupštine BiH i skupština entiteta i Brčko Distrikta.

24. Ombudsmen za ljudska prava Bosne i Hercegovine, u skladu sa Zakona o Instituciji ombudsmena za ljudska prava BiH, ima ovlaštenja da ispituje navodna kršenja ljudskih prava i daje preporuke za njihovo otklanjanje. Ombudsmen može da radi na osnovu žalbi ili na vlastitu inicijativu, a njegovi naponi usmjereni su na mirno rješavanje sporova, istražuje tvrdnje o kršenju ljudskih prava, objavljuje nalaze i zaključke odmah, obavještava nadležnog službenika ili instituciju o svom nalazu ili zahtjevu. Može pokrenuti postupak pred sudom za ljudska prava, ima pristup i može pregledati zvanične dokumente.

Početkom decembra 2008. godine, imenovana su tri nova ombudsmena BiH. Uspostavljeno je i sedam specijalizovanih odjela i to: Odjel za praćenje prava djece; Odjel za praćenje prava osoba s invaliditetom; Odjel za praćenje prava nacionalnih, vjerskih i drugih manjina; Odjel za ekonomska, socijalna i kulturna prava; Odjel za politička i građanska prava; Odjel za eliminaciju svih oblika diskriminacije i Odjel za praćenje prava pritovrenika/zatvorenika. Odjel za eliminaciju svih oblika diskriminacije je veoma značajan, imajući u vidu činjenicu da je donosen Zakona o zabrani diskriminacije, kojim se predlaže da Institucija ombudsmena za ljudska prava BiH, bude mehanizam za praćenje primjene zakona i podnošenje žalbi.

U skladu s odredbama Zakona o zabrani diskriminacije Institucija Ombudsmena za ljudska prava BiH, definiše se kao centralna institucija za zaštitu od diskriminacije. U članu 7. pomenutog zakona pored ostalog Ombudsmen je nadležan da zaprima pojedinačne i grupne žalbe u vezi sa diskriminacijom; pruža fizičkim i pravnim licima obavještenja o njihovim pravima i obavezama, te mogućnostima sudske i druge zaštite; po osnovu žalbe odlučuje o prihvatanju žalbe ili o pokretanju postupka istraživanja; predlaže pokretanje postupka medijacije.

25. Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH je osnovano u aprilu 2000. godine, i pored ostalog, nadležno je za: promovisanje i zaštita ličnih i kolektivnih ljudskih prava i sloboda; kreiranje i provođenje aktivnosti na ispunjavanju obaveza BiH u pogledu prijema u evroatlantske integracije, a posebno u vezi sa primjenom Evropske konvencije o ljudskim pravima i osnovnim slobodama i njenim protokolima; uspostavljanje i funkcionisanje zastupnika/agenta Vijeća ministara BiH i Ureda zastupnika/agenta Vijeća ministara BiH pred Evropskim sudom za ljudska prava i uspostavljanje Agencije za ravnopravnost spolova u BiH. Ministarstvo je nadležno za pripremu i prezentaciju državnih izvještaja o implementaciji međunarodnih konvencija i protokola kojih je članica BiH te razvijanje saradnje sa nevladinim i međunarodnim organizacijama, prikupljanje podataka u skladu sa svojim nadležnostima prati implementaciju zakona koji se odnose na ljudska prava i slobode.

26. Važnu ulogu u zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda u BiH imaju parlamentarne/skupštinske komisije i odbori koji djeluju kao stalna radna tijela pri Parlamentarnoj skupštini BiH - Zajednička komisija za ljudska prava, prava djeteta, mlade, imigraciju, izbjeglice, azil i etiku; Komisija za ljudska prava i slobode Doma naroda Parlamenta FBiH, Komisija za zaštitu ljudskih sloboda i prava- Predstavničkog doma Parlamenta FBiH; Odbor jednakih mogućnosti pri Narodnoj skupštini RS-a. U pravilu ova radna tijela bave se pitanjima zaštite ljudskih prava koja najčešće pokreću ombudsmeni, građani, političke organizacije, udruženja građana, druge organizacije i zajednice, i o tome obavještavaju nadležne organe koji utvrđuju i donose svoje odluke i stavove. Posebnu ulogu u zaštiti prava pojedinih kategorija stanovništva imaju i komisije i tijela koja osniva Vijeće ministara Bosne i Hercegovine. Tako je pri Vijeću ministara BiH uspostavljeno savjetodavno i koordinirajuće tijelo Odbor za Rome pri Vijeću ministara BiH čiji je zadatak poboljšanje ljudskih prava Roma kao najbrojnije nacionalne manjine, Vijeće za djecu BiH, Agencija za ravnopravnost spolova BiH i sl.

IV – UNAPRJEĐENJE I ZAŠTITA LJUDSKIH PRAVA U BIH - IMPLEMENTACIJA

C1. Prava pripadnika nacionalnih manjina s posebnim osvrtom na položaj Roma

27. Zakona o zaštiti prava pripadnika nacionalnih manjina u BiH (2003. godine) i entitetski zakoni utvrdili su da su nacionalne manjine u skladu s pomenutim zakonima dio stanovništva – državljana BiH koji ne pripadaju ni jednom od tri konstitutivna naroda, a sačinjavaju je ljudi istog ili sličnog etničkog porijekla, iste ili slične tradicije, običaja, vjerovanja, jezika, kulture i duhovnosti i bliske ili srodne povijesti i drugih obilježja. Zakon o zaštiti prava pripadnika nacionalnih manjina u članu 5. navodi da „pripadnici nacionalnih manjina imaju pravo na slobodu okupljanja radi izražavanja svojih kulturnih, vjerskih, obrazovnih, socijalnih, ekonomskih i političkih sloboda, prava, interesa, potreba i identiteta“.

Donošenjem Zakona, kao i formiranjem zakonodavnih tijela, Vijeća nacionalnih manjina, na nivou BiH i entiteta, Bosna i Hercegovina je i institucijalno i pravno stvorila neophodne uslove koje omogućavaju nacionalnim manjinama da čuvaju i razvijaju svoj etnički, nacionalni, vjerski i kulturni identitet i integrišu se u društvenu zajednicu BiH.

28. Teškoće koje su prisutne u rješavanju problema Roma, a odnose se na nepostojanje relevantnih podataka o njihovom broju, stepenu obrazovanja, nezaposlenosti, stambenih potreba i drugih demografskih pokazatelja značajno će se prevazići realizacijom Programa evidentiranja u uspostave baze podataka o Romima u BiH. U cilju zaštite Roma, najugroženije nacionalne manjine u BiH, donesena je "Strategija BiH za rješavanja problema Roma", iz koje su izvedeni akcioni planovi u oblastima obrazovanja, zapošljavanja, stambenog zbrinjavanja i zdravstvene zaštite. BiH je 2008. god. pristupila Dekadi Roma te početkom 2009. godine uspostavila mehanizam za praćenje i provođenje donesenih akcionih planova. Priznavanjem Romima statusa nacionalne manjine i uvažavanjem činjenice da su Romi u BiH po svim pokazateljima najugroženija nacionalna skupina, BiH je preuzela konkretne aktivnosti i napravila značajne pozitivne pomake u rješavanju problema Roma. Romi u BiH, putem svojih udruženja i njihovih asocijacija, Vijeća Roma u Federaciji BiH i Saveza Roma u Republici Srpskoj kao i putem Odbora za Rome pri Vijeću ministara BiH ostvaruju saradnju s organima vlasti i institucijama BiH na svim nivoima organizovanja u rješavanju svojih životnih problema.

Polazeći od činjenice da su problemi Roma najizraženiji u oblastima zapošljavanja, stanovanja, zdravstvene zaštite i obrazovanja, nadležni organi BiH u saradnji s romskim i međunarodnim NVO-ima su pripremili, a Vijeće ministara usvojilo, Akcioni plan za rješavanje problema Roma u ovim oblastima. Plan akcije o obrazovnim potrebama Roma (usvojen 2004. g) nalazi se u fazi revizije, odnosno u fazi usklađivanja prema zahtjevima udruženja Roma.

Usvajanjem Akcionog plana i pristupanjem Dekadi socijalne inkluzije Roma 2005-2015. godine, BiH se obavezala da će, do trajanja Dekade obezbijediti budžetska sredstva i na jedan sistemski i planski način rješavati romske probleme koji su sadržani u Akcionom planu. U budžetu institucija BiH za 2009. godinu osigurano je 3.000.000 KM kao i u okviru Federalnog ministarstva za prostorno uređenje sredstva u visini od 320.000KM za implementaciju akcionog plana za rješavanje problema Roma u oblastima stanovanja, zdravstvene zaštite i zapošljavanja. Vijeće ministara je svojom Odlukom utvrdilo kriterije za raspodjelu sredstava, a Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice je utvrdilo metodologiju za implementaciju sredstava koja se usmjeravaju za izgradnju kuća za Rome, poboljšanje uslova stanovanja, samozapošljavanja i stimulisanje poslodavaca za zapošljavanje Roma, kao i provođenje preventivnih mjera za poboljšanje njihove zdravstvene zaštite- imunizacije romske djece. Realizacija Programa je u toku, provodi ga Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH u saradnji s organima entiteta, kantona i nadležnim službama općina kao i romskim udruženjima i asocijacijama, a uz materijalnu podršku međunarodnih NVO.

C2. Prava djeteta

29. Poznate su teškoće koje izaziva komplicirano političko uređenje u BiH zbog rascjepkanosti i/ili nejasnoća u podjeli nadležnosti, a koja je u svim za dijete važnim oblastima na nivoima nižim od državnog. Ključni je problem i nedostatak svijesti profesionalaca u organima vlasti i drugim institucijama/ustanovama o obavezi da u praksi primjenjuju principe međunarodnih instrumenta za zaštitu ljudskih prava jer je njihova primjena zagarantirana Ustavom BiH.

Polazeći od UN Konvencije o pravima djeteta koja je sadržana u Aneksu I Dejtonskog mirovnog sporazuma i standarda utvrđenih u okviru ostalih konvencija koje je BiH ratificirala, politiku prema djeci možemo posmatrati u svjetlu implementacije ovih međunarodnih izvora.

BiH je, uz to, postala potpisnica dva Fakultativna Protokola uz Konvenciju o pravima djeteta i to: Fakultativnog protokola o uključivanju djece u oružane sukobe i Fakultativnog protokola o prodaji djece, dječijoj prostituciji i dječijoj pornografiji iz 2000 godine, a potpisala je i

Milenijumsku deklaraciju. Da bi Konvencija o pravima djeteta bila primijenjena i UN Milenijumski razvojni ciljevi bili ispunjeni usvojen je Akcioni plan za djecu BiH za period 2002 – 2010 godine, koji ima za cilj jačanje položaja djece u BiH. Akcioni plan uključuje opće ciljeve iznesene na Svjetskom samitu za djecu i njime se preuzima obaveza da se pozabavi sudskom i zakonodavnom reformom, pitanjima djece u kontaktu s zakonom, zdravljem i zdravstvenom zaštitom, obrazovanjem, socijalnom i dječijom zaštitom. Prema Akcionom planu, preduslov za jačanje položaja djeteta u BiH predstavlja uključivanje svih potencijala u okviru društva na razvijanju dobro promišljene akcije kojom bi se unaprijedili uvjeti življenja u interesu razvoja djeteta kao i svi raspoloživi resursi vladinog i nevladinog sektora, porodice i pojedinaca. Takav multidisciplinarni pristup koji zagovara Akcioni plan za djecu BiH je odgovarajući, uzimajući u obzir visoko rascjepkani administrativni sistem u BiH. Svjesni činjenice da veliki broj djece u BiH ne uživa besplatnu zdravstvenu zaštitu, da je izložen siromaštvu, nasilju, opasnosti od mina i drugim rizicima, država je u cilju unaprjeđenja društvene brige o djeci i sistemskog poboljšanja stanja prava djece usvojila i implementira veći broj dokumenata: Strategija o socijalnom uključivanju s Državnim planom razvoja (2008 – 2012), Državna strategija za borbu protiv nasilja nad djecom (2007-2010), Strategija protiv minskog djelovanja, Strategija o uključivanju djece s posebnim potrebama (2006), Državna Strategija o ranom razvoju djeteta (2006), Strateški pravci razvoja obrazovanja u BiH (2008-2015), Državna strategija nadzora nad opojnim drogama, sprječavanja i suzbijanja zloupotrebe opojnih droga u BiH (2009-2013), Strategija protiv maloljetničkog prestupništva u BiH (2006-2010). Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH u saradnji s UNICEF-om u 2008.g. izradilo je sveobuhvatnu Analizu zakonodavstva u oblasti reguliranja identiteta (registracije rođenja i stjecanje državljanstva) što će se pozitivno reflektirati na ostvarivanje prava djece na obrazovanje, zdravstvenu i socijalnu zaštitu.

Aktuelna je provedba projekta „Jačanje sistema socijalne zaštite i inkluzije djece u BiH“ koji će doprinijeti uspostavljanju procesa razvoja i implementaciji održive strategije integriranog sistema socijalne zaštite djece i njihovih porodica.

Temeljni princip, princip najboljeg interesa djeteta treba se obavezno provoditi u svim aktivnostima koja se tiču djece, bez obzira ko ih provodi-javne ili privatne institucije za socijalnu zaštitu, sudovi, administrativni organi ili zakonodavna tijela⁶.

C3. Zabrana diskriminacije

30. Kao što je već naglašeno Ustavom Bosne i Hercegovine i ustavima entiteta utvrđeno je opće pravo na zaštitu od diskriminacije. S obzirom da je naglašena prednost primjene Evropske konvencije o ljudskim pravima i slobodama i njenih pratećih protokola, njena direktna primjena je moguća kako u sudskoj tako i u izvršnoj praksi.

31. Antidiskriminacijsku odredbu sadrže većina zakona koji se primjenjuju u Bosni i Hercegovini i to kao općtu odredbu kojom se zabranjuje bilo koji oblik diskriminacije po bilo kom osnovu. Takve odredbe uključene su u zakone kojim se reguliše pravo na obrazovanje, zdravstvenu i socijalnu zaštitu, rad i zapošljavanje, ostvarenje političkih sloboda, pristup informacijama, pravosuđu, prava manjina, invalidsko -penzijsko osoguranje i mnogim drugim pravima koji proističu iz međunarodnih standarda a nadograđuju se domaćim zakonima kojima se teži postići djelotvornost pravne zaštite i uvođenje antidiskriminacijske politike u skoro svim segmentima javnog djelovanja.

⁶ Član 3. Konvencije o pravima djeteta

32. Zakonom o zabrani diskriminacije u Bosni i Hercegovini je usvojen i osiguran jednak mehanizam zaštite od diskriminacije, posebno naglašavajući pozitivne mjere za suzbijanje diskriminacije usmjerene prema najugroženijim grupama. Činjenica je također da i u Bosni i Hercegovini nije uvijek moguće u potpunosti osigurati djelotvorniju zaštitu zbog prilično složene organizacije države ili nedovoljno izgrađenih i funkcionalno povezanih institucionalnih mehanizma, zbog rastućeg siromaštva, tranzicijskih promjena a posebno sporijeg jačanja javne uprave i unaprjeđenja funkcionisanja državne organizacije u cjelini.

33. Često postoje opravdane kritike nevladinih organizacija u pogledu nedovoljnog poštivanja ljudskih prava i većem broju kršenja ljudskih prava u pojedinim oblastima kao što je socijalna zaštita, zdravstvo, stanovanje, pristup zaposlenju i sl. od strane postojećih institucija, ali je također potrebno istaći da su neki mehanizmi ipak unaprjeđeni i da je u pitanju kontinuirani proces izgradnje sistema koji će u narednom periodu sve više unapređivati zaštitu ljudskih prava i sloboda.

34. Treba također napomenuti da je predstojeća uspostava sistema – metodologije za prikupljanje i praćenje povreda ljudskih prava jedan od posebnih prioriteta u BiH, tako da se u narednom periodu očekuje značajniji napredak. Neke od aktivnosti se već realizuju, kao što je aktivnosti na evidentiranju romskih potreba u okviru akcionih planova za Rome, ili prikupljanja i praćenja podataka u oblasti zaštite djece od nasilja ili podataka o žrtvama trgovine ljudima ili podataka o nestalim osobama i njihovim porodicama, te na kraju povratnika i izbjeglica u Bosni i Hercegovini. Ovaj sistem koji se u kontinuitetu izgrađuje osiguraće u narednom periodu olakšano identifikovanje državnih proriteta čiji je osnovni cilj uspostava bržeg sistema reakcije na probleme značajnijih povreda ljudskih prava i sloboda u Bosni i Hercegovini čime se direktno osigurava bolja vladavina prava i direktno sprječava korupcija i ubrzava proces evropskog pridruživanja Bosne i Hercegovine.

C4. Saradnja s NVO sektorom u BiH

35. BiH pokazuje sve veći interes za uključivanje nevladinog sektora u sve pore društva. Tako nevladin sektor sve više postaje značajan faktor u vršenju javnih poslova i pružanju usluga na poslovima koji se tiču ostvarivanja zaštite javnih interesa bliskih građanima.

Pravni položaj nevladinog sektora u BiH temelji se u odredbama Ustava BiH i ustava entiteta. Na tim osnovama donesen je Zakon o udruženjima i fondacijama čija je neosporna vrijednost da u isti položaj stavlja sva lica na teritoriji cijele BiH i omogućuje im da pod jednakim uslovima ostvaruju i štite svoje ljudsko i međunarodno priznato pravo da se slobodno udružuju s drugima.

I pored pozitivnih rezultata, primjetno je, da u funkcionisanju nevladinog sektora ima i odgovarajućih teškoća koje koče njihov rad a odnose se na ograničenja u domenu veće teritorijalne pokretljivosti i saradnje, što je posebno karakteristično za NVO koje su registrovane po zakonima entiteta. Tu su i problemi vezani za način i opseg finansiranja gdje su neke NVO u neravnopravnom položaju prilikom njihovog konkurisanja za pojedine javne projekte. Poseban problem predstavlja poreska politika koja se na različite načine primjenjuje u pojedinim dijelovima BiH. To u narednom periodu zahtijeva precizniji rad na dogradnji postojećih zakonskih rješenja, čemu će doprinijeti i izradi Strategije za razvoj nevladinog sektora u BiH, koja je u procesu pripreme.

Kao primjer dobre prakse u razvoju nevladinog sektora BiH može poslužiti nedavno usvojeni Sporazum o saradnji Vijeća ministara BiH i nevladinog sektora BiH, čija snaga počiva na saglasnosti partnera za međusobnim konsultacijama, razgovorima i dogovorima, naročito onda kada se radi o značajnijim pitanjima i temama. Također, potpisano je i više sporazuma između pojedinih ministarstava i nevladinih organizacija po pitanjima aktuelnih tema,

pripreme prijedloga zakona, podzakonskih akata, izrade inicijalnih i periodičnih izvještaja koje je BiH kao članica UN-a i Vijeća Evrope dužna redovno dostavljati međunarodnim institucijama.

Dobra saradnja između vladinog i nevladinog sektora ostvaruje se sa NVO-ima koje okupljaju civilne žrtve rata, predstavnike nestalih lica, romskog nevladinog sektora, udruženja manjina, udruženja izbjeglih i raseljenih osoba i sl. Konstruktivna saradnja kontinuirano se ostvaruje sa Ombudsmenom za ljudska prava BiH, Helsinškim komitetom za ljudska prava BiH, Helsinškim odborom za ljudska prava Republike Srpske, te međunarodnim organizacijama UNICEF-om, UNHCR-om, Save the Children Norway, UNDP-om i dr.

Javljaju se i pozitivne inicijative prema vladinom sektoru od strane nevladinog sektora koji okuplja veći broj organizacija, kao što je Odbor koalicije „Raditi i uspjeti zajedno“ i broji 300 NVO-a, s prijedlogom Strategije održivog razvoja nevladinog sektora.

U cjelini gledano, kada je u pitanju nevladin sektor u BiH, on još uvijek nema izgrađenu svoju unutrašnju strukturu i svoju etabliranost u širu društvenu zajednicu, čemu u narednom periodu treba posveti više pažnje, posebno kada je u pitanju njegova kadrovska, organizaciona i finacijska osposobljenost. To znači da bi u narednom periodu nevladin sektor u BiH trebalo jačati i usmjeravati u pravcu kontinuirane i sadržajne saradnje sa vladinim sektorom i jačanju njegove materijalne osnove i finansijskih mogućnosti, kako bi bio osposobljen za realizaciju djelatnosti i ciljeva za koje je i osnovan.

36. S tim u vezi zadaci vladinog sektora podrazumijevaju nezavisnost nevladinog sektora, materijalno-finansijsku podršku i pripremanje zakonskih i drugih rješenja koja će biti u funkciji jačanja nevladinog sektora. Dok, na drugoj strani zadaci nevladinog sektora trebali bi se kretati u pravcu odgovornijeg odnosa prema izvršavanju postavljenih obaveza i korištenja sredstava, samoinicijativnijeg uključivanja u ukupne razvojne i komunikacijske tokove, uz stalno jačanje i unaprjeđivanje kvaliteta rada i djelovanja.

C5. Rodna ravnopravnost i prava seksualnih i rodnih manjina

37. BiH je uspostavila odgovarajući mehanizam u cilju sprječavanja diskriminacije na osnovu spola definišući u zakonskom okviru pravo na ravnopravan tretman po osnovu spola i spolne orijentacije svakoj osobi prema njenom vlastitom izboru. U Bosni i Hercegovini je izgrađen inovativan i dobar institucionalni mehanizam koji je uspostavljen upravo u cilju ravnopravnijeg tretiranja i muškaraca i žena. Iako samo učešće žena u vlasti, kako zakonodavnoj tako i izvršnoj, nije dovoljno i na nekim značajnijim pozicijama nedostaje pravičnije učešće žena, ipak se može reći da je u Bosni i Hercegovini snažan uticaj nevladinih organizacija osigurao dobar mehanizam za stvaranje jednakih mogućnosti za muškarce i žene i veću zastupljenost žena u svim sferama javnog života. Uspostavljena je državna Agencija za ravnopravnost spolova BiH, gender centri u entitetima, te okviru Parlamentarne skupštine BiH i entitetskih skupština komisije za ravnopravnost spolova.

BiH je ratificirala brojne međunarodne dokumente uključujući CEDAW 1993. godine i Opcionalni protokol 2002. godine, koji je sastavni dio Ustava, te donijela Zakon o ravnopravnosti spolova u BiH koji je usvojen 2003. godine. Gender akcioni plan BiH (GAP) koji je usvojen od strane Vijeća ministara BiH predstavlja strateški dokument za ostvarivanje ravnopravnosti spolova u BiH, i također je izrađen finansijski mehanizam za implementaciju istog (FIGAP program), kao petogodišnji plan.

U BiH, nasilje na osnovu spola i nasilje u porodici je inkriminirano, a na entitetskom nivou, doneseni su zakoni o zaštiti od nasilja u porodici, a u maju 2009.g. donesena je i Strategija prevencije i borbe protiv nasilja u porodici za BiH za period 2009.-2011. Također su uspostavljene SOS linije za žrtve nasilja i sigurne kuće.

C6. Borba protiv trgovine ljudima

38. Generalno gledano, kako je to prezentirano u okviru izvještaja o stanju trgovine ljudima u Bosni i Hercegoni, slučajevi trgovine ljudima su obično prekogranične prirode. BiH je u njima uglavnom zemlja tranzita ili odredišta za žrtve koje dolaze iz zemalja Istočne Evrope. Međutim, u proteklih nekoliko godina pojavio se novi fenomen – trgovina ženama i djevojčicama koje se vrbuju u lance trgovine ljudima na lokalnom nivou, s ciljem seksualne eksploatacije u drugim dijelovima zemlje, dok je broj identificiranih stranih žrtava trgovine ljudima u stalnom opadanju a broj građanki BiH koje su identificirane kao žrtve trgovine u BiH do ove godine (2009.) je u stalnom porastu. Porastom trgovine državljanima BiH unutar granica BiH, agencije za sprovođenje zakona su se suočile s novim izazovima na polju identifikacije i istraživanja zločina na polju trgovine ljudima. Međutim sadašnji podaci o žrtvama trgovine ljudima nisu zabrinjavajući i nastavljen je trend smanjenja broja identificiranih žrtava. Bosna i Hercegovina je dovoljno preduzela u pogledu stvaranja **održivog sistema** koj je pored uspostave jedinstvenog sistema vođenja podataka rezultirao i uspostavom sistema direktne pomoći i asistencije žrtvama trgovine ljudima u kojem su osigurana i interventna sredstva na nivou države. Ovaj sistem je uspostavljen u partnerstvu vladinog, nevladinog i međunarodnog sektora te zbog toga ima i posebnu vrijednost naročito u pogledu jačanja međunarodne i regionalne saradnje.

C7. Zaštita prava osoba s invaliditetom

39. Bosna i Hercegovine je opredjeljena za rješavanje problema osoba s invaliditetom, poboljšanje položaja i zaštitu njihovih osnovnih ljudskih prava kao i definisanje politika za smanjenje diskriminacije ove populacije.

Prema sadašnjem stanju zakonodavstva, BiH je obavezna izvršiti izmjene i dopune zakona koji se odnose na zapošljavanje, socijalnu i zdravstvenu zaštitu (nejednaka procjena stepena invalidnosti kao i neusklađenost razlika između primanja ratnih i neratnih invalida), obrazovanje, učešće u javnom i kulturnom životu i dostupnost svih javnih usluga i javnog saobraćaja osobama s invaliditetom. Ove aktivnosti podrazumijevaju organizirani i planski pristup u svrhu harmonizacije zakona koji regulišu naznačene oblasti zaštite osoba s invaliditetom. Kada je u pitanju konkretno osiguravanje zdravstvene zaštite ranjivim kategorijama, kao što su žene, djeca, Romi, izbjeglice i raseljene osobe, osnovno pravo je osigurano u primarnoj zdravstvenoj zaštiti kroz sistem zdravstvene zaštite u entitetima i Brčko Distriktu BiH. Prema raspoloživim podacima evidentno je da su zdravstveni fondovi nedovoljni za potrebe velikog broja osoba koje su korisnici ovih fondova i da je nužna sveobuhvatna reforma ovog sektora. Bosna i Hercegovina je još 2003. godine donijela Odluku o prihvatanju Standardnih pravila za izjednačavanje mogućnosti za osobe s invaliditetom. Dokument „Politika u oblasti invalidnosti u Bosni i Hercegovini“ usvojen je 2008. godine. U ovom dokumentu sadržani su principi koji kod izrade strategija i akcionih planova u oblasti invalidnosti, kao i kod planiranja budžetskih sredstava za njihovu pripremu i implementaciju, nadležnim entitetskim organima omogućavaju unaprjeđenje stanja u oblasti prava osoba s onesposobljenjima, posebno kad je u pitanju harmonizacija zakona i efektiviranje „jednakost u pravima“ na prostoru cijele Bosne i Hercegovine.

40. Bosna i Hercegovina je, 29. jula 2009. godine, pristupila UN Konvenciji o pravima osoba s invaliditetom, te preduzela sve potrebne aktivnosti kako bi se okončao postupak ratifikacije ove konvencije. Obaveza BiH je da nakon ratifikacije Konvencije i Protokola, započne s aktivnostima na izradi programa za implementaciju iste u cilju podizanja stepena zaštite osoba s invaliditetom. Nakon pristupanja i ratifikacije UN Konvencije za osobe s invaliditetom dobit će se konkretniji pravni mehanizam **za monitoring ostvarivanja prava osoba s invaliditetom** na nivou BiH, koji će uz postojeće pravne mehanizme i usvojenu Politiku i strategiju za osobe s invaliditetom BiH osigurati u narednom periodu relevantnije pokazatelje

za nivo Bosne i Hercegovine o postojećim problemima ove kategorije stanovništva, čije potrebe planiraju i osiguravaju entitetske vlade i vlada Brčko Distrikta BiH.

Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH, u saradnji sa predstavnicima vladinog i nevladinog sektora, formiralo je tim za izradu Akcionog plana za promovisanje i puno učešće osoba s invaliditetom u društvu 2010-2015, a u skladu s Akcionim planom Vijeća Evrope za promoviranje prava i punog uključivanja u društvo osoba s invaliditetom - poboljšanje kvaliteta života osoba s invaliditetom u Evropi 2006-2015.

U cilju promoviranja prava osoba s invaliditetom koja su zasnovana na ljudskim pravima, nadležni organi su u saradnji sa Savezom osoba s invaliditetom BiH pokrenuli aktivnosti na uspostavi Vijeća za osobe s invaliditetom. Težnja BiH je uspostavljanje savjetodavnog koordinacijskog tijela koje će na nivou BiH promovirati, zagovarati, pratiti ostvarivanje zdravstvene zaštite osoba s invaliditetom, pripremati i davati mišljenja i preporuke, izvještaje i analize prema nadležnim institucijama Bosne i Hercegovine, entiteta i Brčko Distrikta BiH.

C8. Sloboda mišljenja i izražavanja

41. Pored ustavnih garancija za slobodu izražavanja najvažnije je predstaviti Regulatornu agenciju za komunikacije /RAK/ koja je osnovana Zakonom o komunikacijama Bosne i Hercegovine, kao jedinstveno regulatorno tijelo, nadležno za regulisanje polja telekomunikacija i emitovanja, te uređenja radio-frekventnog spektra u Bosni i Hercegovini. RAK je po svome djelovanju, rezultatima koji su postignuti u regulisanju elektronskih medija u Bosni i Hercegovini i razvoju interneta kao globalnog sredstva komuniciranja, u samom vrhu evropskih i svjetskih regulatornih tijela. Posebno kvalitetne rezultate u zaštiti slobode izražavanja, ali i sankcionisanja neetičnog ponašanja novinara i medija postiže Komisija za žalbe građana na rad medija i kršenje Kodeksa za uređivanje radio i TV programa ili drugih regulatornih pravila. RAK donosi novčane kazne za kršenje profesionalnih i etičkih pravila za elektronske medije. Iznos određene novčane kazne ne smije biti veći od 150.000 KM u slučaju namjerne povrede ili povrede iz nehata pojedinih odredbi zakona ili uvjeta koji se navode u izdatoj dozvoli ili kodeksima rada i pravilima Agencije. Iznos izrečene novčane kazne srazmjeran je težini prekršaja i tamo gdje je primjenjivo, bruto finansijskom prihodu ostvarenom na osnovu prekršaja. U slučaju da se povrede ponove, izrečena novčana kazna ne smije biti veća od 300.000 KM.

U posljednje vrijeme vrše se pritisci na Regulatornu agenciju za komunikacije kroz predložene izmjene Zakona o komunikacijama Bosne i Hercegovine, a koje bi direktno uticale na njenu neovisnost, kao bitnu pretpostavku slobode izražavanja. Na predložene izmjene navedenog zakona oštro su reagovali predstavnici međunarodne zajednice.

42. **Vijeće za štampu u BiH** uspostavljeno je 2000. godine, kao samoregulaciono tijelo /shodno Rezoluciji 1636 Vijeća Evrope/, i ima zadatak razvijanje svijesti građana o njihovom pravu na individualnu reakciju u zahtijevanju istinitog izvještavanja štampe, ali i podizanja svijesti novinara o obavezi poštivanja profesionalnih standarda bez postojanja kaznenih mjera i krivičnog gonjenja. To je multietnička institucija, jedinstvena za cijelu zemlju, osnovana od 10 najvećih izdavačkih kuća, sa zadatkom nadgledanja primjene profesionalnih standarda novinskog izvještavanja. To je medijacijsko tijelo koje podiže svijest građana o njihovom pravu na istinitu i pravovaljanu informaciju, koje posreduje između nezadovoljnih čitalaca i medija da bi reagiranje, ispravka ili dementi bili objavljeni i na taj način bila spriječena tužba protiv medija koji je napravio grešku, a brzo napravljena ispravka dala satisfakciju građaninu koji je oštećen. Osnovni zadatak ovog tijela je zaštita javnosti od neprofesionalnog postupanja novinara i urednika u štampanim medijima, ali i zaštita slobode izražavanja. Vijeće za štampu donosi odluke koje bi trebali prihvatiti mediji o kojima je riječ i javno ih objaviti.

43. U Bosni i Hercegovini djeluju dvije snažne medijske institucije **Medija Centar Sarajevo**, **Medija Plan Institut** i **Centar za istraživačko novinarstvo**, koji se bave edukacijom novinara, istraživanjem medijskih sadržaja i okruženja za rad medija i istraživanjem korupcije, kriminala i sl. U Bosni i Hercegovini ima šest udruženja novinara. Rascjepkanost novinarske zajednice i djelovanje više novinarskih udruženja, odražava se i na učinkovitost njihovog rada.

Na nivou BiH ima samo jedno **Udruženje/BH Novinari** koji imaju 600 registrovanih članova i specijalni servis **Linija za pomoć novinarima** (Free Media Help Line) za zaštitu slobode izražavanja i besplatnu pravnu pomoć novinarima i medijima, čija su prava ugrožena ili koji se nalaze pod pritiscima političkih, ekonomskih, vjerskih ili drugih lobija. Od 1999. godine do 2008. godine, linija je registrovala i rješila blizu 2000 slučajeva ograničavanja slobode izražavanja, napada na novinare, pritisaka na medije, kao i kršenja ljudskih prava.

U 2008. godini zabilježena su 54 slučaja kršenja novinarskih prava i medijskih sloboda i 25 brutalnih napada na novinare što podrazumjeva fizičke nasrtaje, prijetnje i prijetnje smrću /podaci Linije za pomoć novinarima - Udruženja novinara BiH/. Vršeni su i politički pritisci na RAK/ Regulatorna agencija za komunikacije/ kao nezavisnog tijela, što ugrožava slobodu izražavanja.

U 2008. godini upućena je prijetnja smrću jednoj od organizatorke Prvog Queer Festivala u Sarajevu i fizički nasrtaj i premlaćivanje osmero učesnika ovog festivala, kao i govor mržnje i zapaljivog govora prema učesnicima Queer festivala.

Sistemske i grube napade premijera RS na novinare i učesnike TV magazina „60 minuta“ i podnošenje sudskih prijavi.

BiH je iskusila najgore posljedice govora mržnje, koji nije bio sloboda izražavanja, nego govor koji je podsticao nacionalnu mržnju, ubijanje i etničko čišćenje. Naša praksa da se borimo protiv govora mržnje počela je čvrstom regulativom, baziranom na najboljim primjerima, koji nemaju nikakve veze s cenzurom i gušenjem slobode izražavanja.

Pitanje slobode izražavanja, pa tako i pitanje slobode medija, odražava svu kompleksnost bosanskohercegovačkog društva i povezano je sa općtom društveno-političkom i ekonomskom situacijom.

Faktori koji utiču na ostvarivanje prava na slobodu mišljenja i izražavanja u bh. društvu su:

- nedostupna primjena postojećih dobrih zakonskih rješenja,
- snažni uticaji nacionalnih stranaka, vjerskih i ekonomskih lobija na vlasnike medija i urednike, da se stave pod političku kontrolu centara moći,
- slaba razvijenost medijskog tržišta u BiH, što dovodi do ekonomske ovisnosti medija,
- loš materijalni položaj novinara i zaposlenika u medijima,
- napadi na slobodu izražavanja koji se manifestuju kroz: ugrožavanje lične sigurnosti novinara i napadi na medije, pritisci na novinare i medije, putem prijetnji, smanjenjem budžeta ili putem sudskih sporova,
- autocenzura novinara,
- zatvorenost i nedostupnost izvorima informacija, kao i netransparentnost u radu organa na svim nivoima vlasti, javnih preduzeća i ustanova,
- nedovoljna educiranost sudija koji se bave predmetima klevete o osnovnim postulatima slobode izražavanja i medijskog izvještavanja,
- globalna ekonomska kriza koja produbljuje razlike između medija u ostvarivanju pozitivnog poslovanja.
- pritisak na političku, kadrovsku, finansijsku i institucionalnu nezavisnost Regulatorne agencije za komunikacije da punim kapacitetom i nesmetano obavlja svoj posao,

- nemogućnost uspostave operativnog i profesionalnog javnog radiotelevizijskog sistema i Korporacije,
- podijeljenost medija duž etničkih linija, što dovodi da svaka zajednica ima svoje štampane medije i televizijske medij, i
- nedovoljna obuka novinara o tome kako da se bore protiv govora mržnje i netolarancije.

C9. Sloboda udruživanja i mirnog okupljanja

44. Ustavom Bosne i Hercegovine, ustavima entiteta i statutom Brčko Distrikta, garantuje se pravo na udruživanje i pravo na mirno okupljanje, slobodu udruživanja s drugima, tako da je sloboda udruživanja ustavno pravo svih lica u BiH.

Ustav BiH i Ustav FBiH ne uvode ograničenja u ostvarivanju prava na mirno okupljanje. Nadležni organ će zabraniti održavanje javnog skupa koji je usmjeren na nasilno mijenjanje Ustavom utvrđenog poretka, narušavanje teritorijalnog integriteta Bosne i Hercegovine, kršenje Ustavom zajamčenih sloboda i prava čovjeka i građanina, izazivanje i podsticanje nacionalne, rasne i vjerske netrpeljivosti i mržnje. Nadležni organ može zabraniti održavanje javnog skupa radi sprječavanja ometanja javnog saobraćaja, ugrožavanja zdravlja, javnog morala ili bezbjednosti ljudi i imovine. Javni skup ne može sazvati niti na javnom skupu može istupati lice prema kojem je sudskom odlukom izrečena mjera bezbjednosti zabrane javnog istupanja. Ova problematika regulisana je **Zakonom o okupljanju građana**, kako na državnom nivou tako i na nivoima oba entiteta i Brčko Distrikta, koji okupljanje građana smatraju slobodnim i demokratskim, ako se ostvaruju u skladu sa zakonskim propisima. Okupljanje građana, u smislu zakona koji su na snazi, podrazumijeva sazivanje i održavanje skupova na za to primjerenom prostoru. **Zakon o slobodi vjere i pravnom položaju crkava i vjerskih zajednica u Bosni i Hercegovini** propisuje da sloboda vjere ili uvjerenja uključuje pravo svakog lica, odnosno crkve ili vjerske zajednice da može da vrši vjerske obrede u svojim ili zakupljenim zgradama ili prostorijama koje ispunjavaju uvjete za okupljanje većeg broja lica, na otvorenim prostorima vjerskih objekata, na grobljima, te domovima i imanjima svojih vjernika. Isto tako, mogu slobodno i javno organizirati vjerske svečanosti, priredbe i druga vjersko-kulturna okupljanja na javnim mjestima u skladu sa zakonom koji uređuje okupljanje građana. **Zakono o udruženjima i fondacijama**, na nivou države i entiteta, na identičan način uređuju pitanja osnivanja, registracije, unutrašnje organizacije i prestanka rada udruženja i fondacija i ne primjenjuje se na političke organizacije, vjerske zajednice, sindikalne i sportske organizacije. Udruženja se osnivaju zajedničkim sporazumom tri ili više fizičkih ili pravnih lica, koji se dobrovoljno udružuju radi ostvarivanja nekog zajedničkog cilja, a koji se ne odnose na sticanje profita, dok je fondacija pravno lice koje nema svoje članstvo, a čiji je cilj upravljanje određenom imovinom u javnom interesu ili u dobrotvorne svrhe. Zakonom o udruženjima i fondacijama Bosne i Hercegovine, odbit će se upis u registar udruženja i fondacija ako se utvrdi da su im aktivnosti usmjerene u političke svrhe. Udruženje i fondacija će prestati s radom po sili zakona, ako se utvrdi da su im ciljevi i program usmjereni na nasilno rušenje i raspirivanje rasne, vjerske ili nacionalne mržnje i ako im je statutarni cilj sticanje dobiti.

45. Ministarstva pravde BiH i entiteta nadležna su za registraciju udruženja i fondacija. Registracija udruženja i fondacija je neophodna za sticanje svojstva pravnog lica i za mogućnost uključivanja u pravni promet. Udruženje može obavljati djelatnost utvrđenu statutom i bez registracije. Sva pravila koja važe za domaća udruženja i fondacije primjenjuju se i na registriranje stranih i međunarodnih udruženja i fondacija koja se nalaze i djeluju na teritoriji Bosne i Hercegovine.

46. Svi zaposleni imaju pravo da se sindikalno organizuju i pravo na štrajk. Bosna i Hercegovina ima usklađene zakone o radu na državnom i entitetskim nivoima koji su usklađeni s međunarodnim konvencijama iz oblasti rada (ILO konvencije) koje je prihvatila Bosna i Hercegovina. Odredbe o pravu na sindikalno organizovanje daleko su konkretnije i detaljnije opisane u granskim i kolektivnim ugovorima. U Bosni i Hercegovini, entitetima i Brčko Distriktu, ustavima, zakonima i kolektivnim ugovorima radnicima se priznaje pravo na štrajk. To pravo regulisano je zakonima o štrajku koji su doneseni na svim nivoima organizovanja države. Pomenutim zakonima uređuju se prava zaposlenih na štrajk, pravo sindikata da pozove na štrajk, pravo poslodavca da isključi zaposlenog iz radnog odnosa i druga pitanja u vezi sa štrajkom. Sindikat ima pravo pozvati na štrajk i organizovati ga radi zaštite i ostvarivanja ekonomskih i socijalnih prava i interesa svojih članova. Štrajk se može organizovati samo u skladu s važećim zakonskim propisima, pravilima sindikata o štrajku i kolektivnim ugovorima. Zaposleni slobodno odlučuje o svom učešću u štrajku. Bosna i Hercegovina u proteklom vremenu bila je obilježena brojnim štrajkovima i socijalnim nemirima, a posebno zbog globalne ekonomske krize i posljedica koje su evidentne. Čitavo područje države, u proteklom periodu obilježavali su protesti usmjereni ka (ili protiv) poslodavaca, te lokalnih, entitetskih i državnih vlasti. Štrajkovali su i protestovali: penzioneri, prosvjetni radnici, ljekari, rudari, industrijski radnici, poljoprivrednici, invalidi rata, članovi porodica poginulih i nestalih, državni službenici (poreske uprave, inspeksijske službe...) i dr. Najčešći razlozi štrajka bili su male, ili još češće, neisplaćene plaće. Pomenuti protesti redovno su bili praćeni zahtjevima za smjenom poslodavaca ili za ostavkama vršioaca političkih funkcija. Mnogo je slučajeva gdje su poslodavci prema zaposlenim ostali u dugu zbog neplaćanja više desetina mjesečnih plaća. Čest razlog protestovanja su i prisutne malverzacije u privatizaciji koje su mnoga preduzeća dovela do potpunog propadanja, a radnici zaposleni u njima najčešće su ostajali bez posla i bez ikakve perspektive da bi se do posla moglo doći. U najvećem broju slučajeva novi vlasnici preduzeća nisu ni imali namjeru za pokretanje (oživljavanje) prijašnje djelatnosti preduzeća, tako da su radnici od samog početka bili osuđeni na status "radnika na čekanju", a potom na potpuni gubitak radnih mjesta. Kada se ovom doda i uzme u obzir diskriminacija građana Bosne i Hercegovine prilikom zapošljavanja iz razloga stranačkih, nacionalnih pobuda, te pojava nepotizma ili korupcije, argumentovano se može reći da je u Bosni i Hercegovini pravo na rad jedno od najugroženijih ljudskih prava.

47. Pravo na političko udruživanje ili osnivanje političkih stranaka regulisano je **Zakonom o političkom organizovanju**. Vođenje registra političkih organizacija regulisano je posebnim pravilnikom kojim se precizira sadržaj i način vođenja registra političkih organizacija. Politička organizacija, u smislu Zakona, samostalna je i dobrovoljna organizacija građana (stranka, partija, udruženje, pokret, savez ili druga organizacija) osnovana zbog ostvarivanja političkih ciljeva. Političke stranke su, prema **Zakonu o finansiranju političkih stranaka**, organizacije u koje se građani slobodno i dobrovoljno organiziraju te se registruju kod nadležnog suda u svrhu ispoljavanja političkih aktivnosti i ostvarivanja političkih ciljeva. Političkoj organizaciji zabranice se rad ukoliko djeluje zbog: nasilnog rušenja ustavom utvrđenog uređenja; ako radi na raspirivanju nacionalne, rasne, ili vjerske mržnje ili netrpeljivosti; ako u svoje djelovanje uključi maloljetnike ili ih zloupotrijebi u političke svrhe; ako se učlani u međunarodnu organizaciju ili udruženje koje djeluje radi naprijed navedenih ciljeva.

C10. Korupcija i ljudska prava

48. Kao pozitivne trendove u Bosni i Hercegovini možemo naglasiti aktuelne reforme pravosuđa i zakonodavstva s namjerom uspostavljanja jakog sudskog sistema te jasnih i

funkcionalnih zakona. Zatim, pozitivni pokazatelji su svakako i sve glasnjiji zahtjevi međunarodne i domaće javnosti za borbu protiv korupcije - Evropska Komisija, ESI, ICG, domaći nezavisni mediji, intelektualci i obični građani. Značajno je i naglašavanje problema korupcije u dokumentu *Strategija za borbu protiv siromaštva* koji kao prioritet za sve reforme u društvu postavlja pitanje borbe protiv korupcije. Korupcija i nekažnjivost krivičnih djela jedni su od uzroka nepoštovanja ljudskih prava. Smanjenje korupcije preduvjet je stabilnosti demokratskog bh. društva i jačanje vladavine prava. Politike prevencije i suzbijanja korupcije direktno je vezano za predstojeće aktivnosti na usvajanju Zakona o borbi protiv korupcije koji se sada nalazi u Parlamentarnoj skupštini Bosne i Hercegovine. Bosna i Hercegovina je ratifikovala Protokol Vijeća Evrope vezano za Konvenciju o krivičnom zakonu o korupciji koji je stupio na snagu 27. jula 2009. godine. Trenutno su aktivnosti na suzbijanju korupcije usmjerene na implementaciju politike koja će osiguravati efikasnije suzbijanje ovog problema. Vijeće ministara Bosne i Hercegovine je usvojilo Prijedlog strategije Bosne i Hercegovine za borbu protiv organiziranog kriminala 2009-2012. godine, Prijedlog strategije za borbu protiv korupcije i Prijedlog akcionog plana za provođenje Strategije 2009-2014, te Prijedlog državnog akcionog plana borbe protiv zloupotrebe droga u BiH. Bh. vlasti su opredjeljene da, bez obzira na ogroman broj političkih prepreka, usvoje sva potrebna zakonska planska rješenja usklađena s Međunarodnom konvencijom o suzbijanju korupcije, Treba naglasiti da u BiH u ovom ekonomski kriznom periodu postoji mnoštvo problema koji usporavaju rješavanje ovog pitanja čije rješavanje svakako u cjelini zavisi od aktuelnih političkih grupa koje su u obavezi da preduzmu odlučnije aktivnosti na suzbijanju korupcije u Bosni i Hercegovini.

C11. Izbjeglice i raseljene osobe

49. Podsjetimo se da je od 1992. do 1995. godine svoje prijeratne domove u BiH napustilo oko 2,2 miliona osoba, što čini više od polovine predratnog, domicilnog stanovništva. Od tog broja, oko 1,2 miliona osoba potražilo je izbjegličku zaštitu u više od 100 zemalja širom svijeta, dok je u isto vrijeme oko milion osoba raseljeno unutar BiH.

Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice procjenjuje da izvan BiH trenutno boravi više od pola miliona osoba koje su BiH napustile usljed konflikta. Od ovog broja, više od 80 posto integrirano je u zemljama prihvata, dok još oko 80 hiljada izbjeglica iz BiH treba trajna rješenja, uključujući i dobrovoljni povratak u BiH. Istovremeno, u statusu raseljenih osoba u BiH trenutno je oko 39.000 porodica, odnosno oko 117.000 osoba. U posljednjih četrnaest godina, od potpisivanja Dejtonskog mirovnog sporazuma, skoro sva zauzeta imovina vraćena je njenim predratnim vlasnicima, obnovljeno je 320.000 od 450.000 uništenih kuća, povećana je zastupljenost manjina u javnom sektoru, slobodu kretanja danas uživaju sve osobe, a sigurnost povratnika je značajno unaprijeđena.

50. Iako su, evidentno, postignuti značajni rezultati na realiziranju odredbi Aneksa 7. Dejtonskog mirovnog sporazuma - više od polovine izbjeglih i raseljenih osoba nije se vratilo u svoje kuće, a preostao je veliki broj izbjeglica, raseljenih osoba i ostalih osoba pogođenih konfliktom, kojima i dalje treba trajno rješenje. Mnogi od ovih ljudi su krajnje ugroženi i traumatizirani i žive u nehumanim uvjetima u raseljenju. Nažalost, još oko 2.700 porodica živi u kolektivnim oblicima zbrinjavanja u BiH i iznalaženje odgovarajućih trajnih rješenja za ove osobe je nesumnjiv prioritet BiH. Također, mnogi se ne mogu vratiti, jer je njihova predratna imovina uništena i nalazi se na listi onih, blizu 45.000 stambenih jedinica povratnika koje čekaju na obnovu ili zato što teren u njihovim mjestima povratka nije očišćen od mina. Istovremeno, mnogobrojni povratnici koji su se do sada vratili, suočavaju se sa uslovima koji ugrožavaju mogućnost njihovog opstanka u mjestima povratka.

Ekonomske prilike su oskudne, često nedostaje infrastruktura, uključujući električnu energiju, a njihov pristup pravima i uslugama kao što su zdravstvena zaštita, obrazovanje i socijalna zaštita i penzije, je ograničen.

Nerijetko su ova ograničenja ukorijenjena u diskriminaciji, što je u suprotnosti s principima postavljenim u Aneksu 7., Ustavu BiH i međunarodnom pravu.

U nekim slučajevima, primarnu poteškoću povratku predstavlja izmijenjeno socijalno okruženje u kome se nalaze brojne osobe, naročito mladi koji tragaju za mogućnostima za višim obrazovanjem i zapošljavanjem u većim gradovima, a ne u ruralnim sredinama. Ustavom BiH, kao i međunarodnim standardima, izbjeglicama, raseljenim osobama i povratnicima su zagarantirana podjednaka prava kao i svim drugim stanovnicima u BiH.

51. Međutim, ostaju brojni izazovi koje još treba prevladati kako bi pristup ljudskim pravima bio osiguran za mnoge izbjeglice, raseljene osobe i povratnike, naročito najugroženije, kojima je neophodna i dodatna finansijska i socijalna potpora.

Progres u BiH društvu usporen je u mnogim oblastima. Ovo se posebno odnosi na ekonomski i socijalni razvoj. Kao posljedica toga, potencijalni povratnici su često suočeni s obeshrabrujućim realnostima života širom BiH. Međutim, nesporno je da je, uz sve prisutne probleme i pored višegodišnjeg boravka izvan svojih prijeratnih prebivališta, veliki broj raseljenih osoba izjavio želju i namjeru za povratkom. U posljednje dvije godine Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice osiguralo je u državnom budžetu više od 100 miliona KM za rekonstrukciju, elektrifikaciju povratničkih naselja, obnovu infrastrukture, održivi povratak i pomoć razvoju Srebrenice. U toku je realizacija ovih sredstva. Stoga je potrebno, ne samo zadržati fokus, nego poduzimati i dodatne napore usmjerene na kontinuiranu podršku pristupu pravima za siguran, dostojanstven povratak i punu reintegraciju povratnika, bez davanja prednosti bilo kojoj grupi ili pojedincu, na način koji garantira jednakopravnost izbjeglica, raseljenih osoba i povratnika i ne dovodeći u pitanje njihovo individualno pravo odabira drugih raspoloživih i preferiranih trajnih rješenja. Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice riješeno je da, u saradnji sa ostalim relevantnim učesnicima, koordiniranim aktivnostima u cijelosti provesti Sporazum o povratku izbjeglica i raseljenih osoba (Aneks 7), . Sve dok i posljednjoj izbjegloj, raseljenoj osobi i povratniku ne bude osiguran pristup pravima koja su ovim Sporazumom zagarantirana – proces ne može biti zaključen.

C12. Izbjeglice u Bosni i Hercegovini

52. Osim toga što je BiH među zemljama s najizraženijim izbjegličko-raseljениčkim problemom u Evropi, naša zemlja je prihvatila i brine o hiljadama izbjeglica, uglavnom iz susjednih zemalja regiona.

Trenutno, s priznatim izbjegličkim statusom u Bosni i Hercegovini boravi 187 izbjeglica. (Prema podacima Ministarstva sigurnosti u BiH je izdato oko 250 izbjegličkih kartona. Razlika u broju izdatih izbjegličkih kartona i broja osoba koje trenutno borave u BiH je broj preseljenih izbjeglica u treće zemlje preko programa UNHCR-a, a kojima nikad nije prestao izbjeglički status u BiH). Najveći broj izbjeglica u BiH je iz Srbije i Crne Gore, ali ima određen broj izbjeglica i iz drugih zemalja (Palestina, Sirija, Tunis, Makedonija, Alžir, Albanija, Hrvatska, Moldavija, Saudijska Arabija). U skladu sa Zakonom o kretanju i boravku stranaca i azilu Ministarstvo sigurnosti Bosne i Hercegovine nadležno je za utvrđivanje statusa, a Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH je izbjeglicama sa priznatim statusom dužno osigurati pristup pravu na rad, obrazovanje, zdravstvenu i socijalnu zaštitu kao i državljanima u BiH. S tim u vezi Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH je donijelo niz podzakonskih akata kojima je izbjeglicama s priznatim statusom osiguralo zagarantovana prava, a to su: Pravilnik o načinu ostvarivanja zdravstvenog osiguranja i zdravstvene zaštite osoba kojima je priznat izbjeglički status ili drugi vid međunarodne pravne zaštite u Bosni i

Hercegovini, Pravilnik o ličnom stanju i upisu činjenica rođenja, vjenčanja i smrti izbjeglica i osoba pod međunarodnom zaštitom u Bosni i Hercegovini, Pravilnik o načinu ostvarivanja prava na rad osoba kojima je priznata međunarodna zaštita u Bosni i Hercegovini i Pravilnik o načinu ostvarivanja prava na socijalnu zaštitu osoba kojima je priznata međunarodna zaštita u Bosni i Hercegovini.

53. U skladu s navedenim pravilnicima Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH za izbjeglice s priznatim statusom u Bosni i Hercegovini plaća zdravstveno osiguranje za 51 osiguranika, što pokriva oko 112 osoba. Preko centara za socijalni rad Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH uplaćuje sredstva za osiguranje prava na socijalnu zaštitu, ograničenu finansijsku pomoć, za 11 porodica, što pokriva oko 55 osoba. Kao uslov za pristup pravu na socijalnu zaštitu je da osoba ne ostvaruje prihode iz radno - pravnog statusa, iz čega proističe da je 55 osoba prijavljeno na Biro za zapošljavanje sa mogućnošću zapošljavanja kao i državljani BiH. U nadležnosti Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice BiH je i funkcionisanje Izbjegličko- prihvratnog centra u Salakovcu – Mostar, u kome je smješteno 114 osoba, od toga 33 osobe s priznatim izbjegličkim statusom. Preostali broj izbjeglica s priznatim statusom uglavnom je u privatnom smještaju.

Pored osoba s priznatim izbjegličkim statusom, u Bosni i Hercegovini duži niz godina boravi veliki broj osoba koje su u BiH prihvaćene kao izbjegla lica, a koja još uvijek nisu integrisana u Bosni i Hercegovini. Radi se uglavnom o Srbima iz Hrvatske i Bošnjacima, Romima i Albancima iz Srbije i Crne Gore. Ove osobe nemaju riješena statusna i druga pitanja u BiH, koja bi im omogućila olakšano integrisanje.

V-POSVEĆENOST BIH PROMOCIJI I ZAŠTITI LJUDSKIH PRAVA

54. Ocjenjujući generalno stanje u Bosni i Hercegovini dosadašnjih dotignuća u zaštiti ljudskih prava može se zaključiti da je nesumnjivo u Bosni i Hercegovini ostvaren primjetan napredak. Također je činjenica da je u BiH potrebno dalje osnaživati institucionalne mehanizme za zaštitu ljudskih prava i sloboda na nivou Bosne i Hercegovine ali i institucionalnih mehanizama na nižim nivoima vlasti, a posebnu u općinama koje su ustvari direktni servis građana Bosne i Hercegovine.

55. U Bosni i Hercegovini su mnoge nevladine organizacije dale izuzetno važan doprinos vladavini prava i jačanju demokratizacije i za Bosnu i Hercegovinu može se navesti kontinuirana i uspješna saradnja države BiH, njenih entiteta, BrčkoDistrikta, nevladinog sektora, Ureda Vijeća Evrope i Kancelarije Visokog komesara UN-a za ljudska prava u Sarajevu posebno tokom pripreme i prezentovanja pred nadležnim međunarodnim tijelima BiH izvještaja o provođenju međunarodno priznatih dokumenata koje je BiH potpisala, ratifikovala ili preuzela sukcesijom i izrade planskih i akcijskih dokumenata, te u posljednjim godinama kod donošenja veoma važnih zakonskih projekata.

56. Bosna i Hercegovina je posvećena ispunjenju svojih međunarodnih obaveza u oblasti zaštite ljudskih prava kroz stalna nastojanja da se poboljšaju bh. zakoni kao i implementacija međunarodnih ugovora multilateralnog karaktera u BiH. U pojedinim oblastima ove inicijative su dobile i svoju konkretizaciju u samoj zakonodavnoj ili izvršnoj vlasti poput donošenja konkretnih akcionih i strateških dokumenata koji su prethodno navedeni u ovom tekstu i koji konkretizuju politiku BiH u oblasti zaštite raseljenih osoba i izbjeglica, žrtava rata, djece, žena, uključujući i žrtve nasilja i seksualne eksploatacije, starijih osoba, osoba s invaliditetom, pripadnika manjina. U cilju implementacije ovih politika uspostavljeni su i određeni kapaciteti: vijeća nacionalnih manjina pri Parlamentarnoj skupštini BiH i u

parlamentima/skupštinama entiteta, Vijeće za djecu BiH, Međureligijsko vijeće, te nezavisne Komisije za monitoring zatvora i rezidencijalnih ustanova, Odbor za Rome, asocijacije mladih, a također predstoje i aktivnosti na formiranju Vijeća za osobe s invaliditetom u BiH.

57. Bosna i Hercegovina je opredjeljena da u okviru svoje spoljne politike ističe poštivanje ljudskih prava kao bitnu odrednicu za normalizaciju odnosa sa zemljama u regiji i šire, kako u postkonfliktnom bosanskohercegovačkom društvu, tako i u savremenom svijetu zahvaćenom procesom globalizacije, vraćajući na taj način povjerenje među građanima i doprinoseći razvoju bh. demokratije.

58. S tim u vezi prioritet bh. društva su ustavne promjene kojima će se na jednak način tretirati svi građani BiH i kojima će biti proširen obim nadležnosti države kako bi ista imala iste one ingerencije kao države u regionu, Evropi i svijetu. Cijeneći ukupne potrebe bh. društva proriteti su:

- donošenje nacionalnog akcionog plana za ljudska prava,
- osnaživanje kapaciteta Institucije Ombudsmena BiH,
- provođenje Zakona o zabrani diskriminacije,
- usklađivanje domaćeg zakonodavstva,
- realizacija preporuka UN komiteta,
- edukacija sudija, tužilaca i drugih u oblasti ljudskih prava,
- popis stanovništva,
- analiza socijalnog stanja u BiH (bolja saradnja entiteta i države),
- unaprjeđenje zakonskog sistema,
- poboljšati implementaciju obrazovnih potreba Roma (Obrazovanje i edukacija romske populacije),
- poboljšanje zaštite aktivista koji se bave pitanjima ljudskih prava,
- provođenje određenih mjera za eliminaciju segregacije u školama (dvije škole pod jednim krovom),
- implementacija akcionih planova za Rome,
- političari i lideri – značaj i uloga žene u političkom životu,
- osuda nasilja u porodici – (javno govoriti o nasilju u porodici – političari i lideri),
- realizacija državne Strategije o procesuiranju ratnih zločina,
- Strategija i reforma pravosudnog sistema (OSCE – izvještaj),
- uspostava najboljeg nacionalnog mehanizma za zaštitu od torture,
- poboljšanje mehanizama za očuvanje nezavisnosti sudstva (VSTV, tužilaštvo, sudovi, SIPA,
- uspostava jedinstvene Institucije ombudsmena BiH,
- ustavni sud i drugi akteri trebaju predložiti zakonske mjere za pravovremeno izvršenje pravomoćnih presuda,
- suštinsko okončanje povratka.